

ВІДЗИВ

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри іноземної філології та перекладу
Київського національного торговельно-економічного університету
ЗВАРИЧ Ірини Миколаївни про дисертаційне дослідження

Постригач Надії Олегівни з теми:

**«Розвиток педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії
(кінець ХХ – початок ХХІ століття)»**

подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Реформування освіти, що відбувалися упродовж останніх років в Греції, Італії та Іспанії засвідчили, що освіта як основа розвитку держави є визначальним чинником наукового, культурного, економічного, політичного, соціально-економічного потенціалу нації, підґрунтям стратегічного розвитку країни, раціонального використання національних ресурсів, утвердження конкурентоспроможності країни у міжнародному співтоваристві, добробуту людей. Освіта завжди відображає інтереси суспільства та виконує його соціальне замовлення, формує суспільний попит на знання і перспективи розвитку, змінюється під впливом часових, соціальних, економічних та інших факторів.

Завдяки реформам освіти в Греції, Італії та Іспанії досягнуто багато успіхів. Особливої уваги набуває процес розвитку педагогічної освіти в цих країнах. Саме для успішного розвитку педагогічної освіти в Україні доцільно вивчати зарубіжний досвід та впроваджувати новітні технології у навчальному процесі, враховуючи власні досягнення та надбання у діяльності вищих навчальних закладів. Однак не варто вдаватися до механічного запозичення і копіювання зарубіжного досвіду. Необхідно переконатися у можливості адаптації цього досвіду до загальнокультурних, соціально-економічних та інституційних умов України, здійснити діагностику переваг та недоліків його впровадження, а також враховувати його традиції та досягнення у діяльності вітчизняних вищих навчальних закладів, що відповідають сучасним векторам розвитку освіти у світі.

У контексті наведених вище міркувань вважаємо дослідження Постригач Надії Олегівни цілком актуальним і своєчасним.

Цінність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що в роботі *вперше* у вітчизняній педагогічній науці на основі інтегративного, компетентнісного, культурологічного, парадигмального, синергетичного, системного, цілісного, порівняльно-історичного загальнонаукових підходів здійснено цілісний порівняльно-історичний аналіз розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття, а саме представлено: історико-педагогічний аналіз та періодизацію історичних етапів розвитку педагогічної освіти досліджуваних країн під впливом соціально-економічних чинників та нормативно-правових реформ; здійснено порівняльний аналіз її теоретико-методологічних та організаційних засад, виявлено сутність та вплив *інтеграційних процесів* настановлення педагогічної освіти нової якості; *конкретизовано* особливості реалізації компетентнісного підходу в організації педагогічної освіти досліджуваних країн; *обґрунтовано* можливості критичного осмислення та перспективні напрями творчого використання конструктивних ідей інноваційного досвіду; *поглиблено* положення щодо європейського виміру в педагогічній освіті Греції, Італії та Іспанії в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору; *удосконалено* положення щодо теоретико-методологічних засад розвитку педагогічної освіти у країнах Південної Європи; *подальшого розвитку* набули основні положення щодо визначення основних понять дослідження та тенденцій розвитку педагогічної освіти Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття, положення порівняльної педагогіки.

До наукового обігу введено нові факти та документи щодо розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії, які ґрунтуються на грецьких, італійських та іспанських освітніх працях, що сприяє формуванню цілісного уявлення про модернізацію системи вітчизняної педагогічної освіти в умовах європейської інтеграції.

Пошукачкою приділено багато уваги конкретизації наукового апарату дослідження. Введено у науковий обіг невідомі та маловідомі для фахівців відповідної галузі знань джерела з проблеми дослідження.

Відповідно до теми дисертації Надія Олегівна сформулювала науковий апарат. Теоретичні основи дослідження свідчать про опрацювання фундаментальних досліджень з проблеми становлення і розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

У роботі застосовано адекватні завданням методи дослідження, оскільки специфіка теоретичного характеру дослідження зумовлена комплексним застосуванням взаємопов'язаних загальнонаукових методів, за допомогою яких досягається реалізація мети дослідження і розв'язання поставлених завдань, зокрема **теоретичні**: *інтерпретаторсько-аналітичний, термінологічний, порівняльно-історичний, генетичний, системно-функціональний* та *теоретичного узагальнення* для аналізу вихідних положень дослідження, формулювання узагальнених висновків та оцінок, обґрунтування науково-практичних рекомендацій, а також **емпіричні** (інтерв'ю, бесіда, спостереження); *прогностичний і статистичні*.

Джерельна база рецензованої дисертаційної роботи в цілому відповідає вимогам дослідження із спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки: майже половина використаної літератури – оригінальні першоджерела іноземними мовами країн, система освіти яких стала об'єктом дослідження. Використання джерел у науковому дослідженні вказує на обізнаність автора з теоретичними та організаційними засадами підготовки молоді до корисної праці, з науковою та методичною літературою з проблеми дослідження.

Незаперечним є практичне значення матеріалів наукового дослідження, що полягає у вдосконаленні системи педагогічної освіти в Україні, підвищенні рівня якості педагогічної діяльності та педагогічного процесу, зокрема. Основні положення, результати і висновки дослідження можуть бути використані для розробки та реалізації нових навчальних програм, спецкурсів та міні-семінарів з філософії та соціології освіти, загальної педагогіки та історії педагогіки, педагогіки вищої школи, порівняльної професійної педагогіки із проблем розвитку педагогічної освіти за рубежом; при обґрунтуванні науково-

методичних рекомендацій щодо можливостей адаптації сучасних ідей педагогічного досвіду Греції, Італії та Іспанії; у процесі модернізації освітньої системи в Україні; при розробці концепцій та нормативних документів у галузі безперервної педагогічної освіти, навчально-методичних комплексів тощо.

Приваблюють увагу результати дисертаційного дослідження, які впроваджено до практичної діяльності щодо підготовки майбутніх педагогів, при розробці навчальних програм та спецкурсів педагогічного спрямування у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Миколи Винниченка (№ 42-н та 38-н від 05.03.2015 р.), Мукачівському державному університеті (№ 377 від 27.02.2015 р.), Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя (№ 4 від 04.03.2015 р.), Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (№ 687 від 03.11.2015 р.), Хмельницькому національному університеті (№ 141/8 від 02.03.2015 р.); Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти (№ 11/1 від 12.01.2016 р.); Запорізькому національному університеті (№ 01-14/147 від 08.09.2017 р.); Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (№ 68-17-654 від 12.09.2017 р.), ПВНЗ «Інститут екології економіки і права» (№ 112 від 14.05.2019 р. та № 113 від 14.08.2019 р.). Зокрема, цільовою аудиторією розробленої і впровадженої програми спецкурсу є магістранти, аспіранти, докторанти педагогічних спеціальностей, професорсько-викладацький склад, адміністрація ЗВО та працівники системи підвищення кваліфікації.

Результати дослідження **висвітлено** у 92 публікаціях авторки (84 – одноосібні), з яких 57 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема 1 одноосібна монографія, 4 колективні монографії, 1 методичний посібник, 1 програма спецкурсу, 1 колективні методичні рекомендації; 15 публікацій у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 10 публікацій в зарубіжних наукових виданнях, 35 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

У додатках до наукової роботи містяться матеріали, що мають практичне значення та слугують доповненню й уточненню змісту основної частини дослідження.

Зміст автореферату і наукових публікацій автора відображають основні положення і висновки, викладені в тексті дисертації.

Найбільший інтерес викликали у нас такі аспекти рецензованої роботи.

1. Позитивно оцінюємо аналіз автором проект «Tuning» у якому диференціюються поняття «результати навчання», «компетентності», *компетенції*. Надається тлумачення слова *компетентність* і виокремлюються компетентності предметного чи загального характеру. І, хоча «Tuning» повною мірою визнає важливість формування і розвитку предметних *специфічних компетентностей* як основи університетських освітніх програм, проект акцентує увагу на тому, що в університетській освіті час і увага повинні приділятися розвитку *загальних компетентностей*, що стає більш значимим в плані підготовки студентів до їх майбутньої ролі як пошукачів на ринку праці, так і громадянина с. 128–129.

2. Велику увагу приділяє дисертантка поняттєво-термінологічному апарату дослідження розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., зокрема: «*освіта*», «*формальна освіта*», «*інформальна освіта*», «*неформальна освіта*», «*освіта дорослих*», «*університетська освіта*», «*університетська педагогічна освіта*», «*педагогічна освіта*», «*розвиток*», «*модернізація*», «*тенденція*» с.138–139.

3. Цікавим є виокремлення дисертанткою груп системи базових понять, що розкривають структуру освітніх систем та підготовки педагогічних кадрів досліджуваних країн: «*рівні освіти*», «*дошкільна освіта*», «*початкова освіта*», «*середня освіта*», «*триступенева вища освіта*» та структуру і зміст неперервної педагогічної освіти Греції, Італії та Іспанії, зокрема: «*зміст освіти*», «*навчальний план*», «*навчальна програма*», «*стажування*», «*післядипломна педагогічна освіта*», «*підвищення кваліфікації*», «*перепідготовка*», «*професійний розвиток*» с. 140.

4. Представляє інтерес *науковий тезаурус дослідження* який висвітлює перелік умовних позначень та їх переклад і значення с.22.–24.

5. Велику увагу приділяє автор періодизації розвитку педагогічно освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. с.313.

6. Велику увагу акцентує автор на особливостях розвитку вчителів у досліджуваних країнах, зокрема професійний і особистісний розвиток вчителів шляхом оновлення базової фахової компетентності разом із предметними знаннями, вміннями і навичками; набування нових компетентностей; розширення предметних дидактичних здібностей; опанування новими методиками викладання й засобами підтримки та інтенсифікації навчального процесу с.397.

7. Нарешті, достатньо велику увагу приділяє автор перспективним напрямам модернізації педагогічної освіти України на сучасному етапі, в умовах європейської інтеграції, зосереджуючи увагу на критичному осмисленні кращих зразків зарубіжного досвіду, зокрема Греції, Італії та Іспанії та прогностичного обґрунтування використання його конструктивних ідей для розвитку системи вітчизняної педагогічної освіти.

Позитивно оцінюючи наукові здобутки Постригач Надії Олегівни, відзначаючи незаперечну теоретичну новизну та практичне значення пропонованої дисертації, вважаємо за потрібне висловити деякі міркування та зауваження:

1. Наукове дослідження завжди передбачає вивчення та опрацювання наукової літератури, здійснення ряду дій для отримання певного новітнього результату в різних областях науки і техніки, виведення нового або удосконалення вже існуючого продукту праці чи послуги. Враховуючи цінність і новизну наукового дослідження, окреслення завдань для виконання роботи на тему: «Розвиток педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії (кінець ХХ – початок ХХІ століття)», доречно було б не посылатись на джерела видання Росії, оскільки новизна та значущість дисертаційного дослідження не втрачається, зокрема такі: (251, 220, 223, 252, 356, 399, 444, 459, 460).

2. Прізвища зарубіжних дослідників слід було б зазначати не лише українською мовою, але подавати їх і мовою оригіналу для того, щоб краще розпізнати науковців і знайти їх праці у списку використаних джерел, зокрема прізвища науковців на с. 31, с. 32, с. 45, с. 46, с. 131, с. 132, с. 162, с. 363, с. 364. У роботі на с.174 зазначається Юдін (1978) не вказується джерело і немає автентичного правопису.

3. Бажано скорочення, що подаються у змісті дисертації розшифровувати не лише українською, але добре було б їх значення зазначати й англійською мовою с.132, 397.

4. Бажано, щоб параграфи наукового дослідження у розділах були приблизно з однаковою кількістю сторінок, Розділ I параграф 1. – 38 сторінок, а параграф 3 цього ж розділу – 15 сторінок; Розділ III параграф 3 – 47 сторінок, розділ IV параграф 1 – 15 сторінки.

5. На захист, як правило, виноситься дисертаційне дослідження загалом, тому бажано не зазначати, що на захист виносять лише окремі питання с. 13 автореферату та с. 53 наукового дослідження.

6. Із етичних міркувань бажано дотримуватися культури посилання на авторів, якщо зазначено джерело має кілька прізвищ, тоді і в роботі робити посилання на всіх дослідників і навпаки. У роботі посилання на Кіпр [204], але у списку використаних джерел за цим номером зазначається джерело *Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: моногр. / авт. кол.: Н. М. Авшенюк, В. О. Кудін, О. І. Огієнко, Н. О. Постригач та ін.* Київ: Педагогічна думка, 2011. 232 с.

7. Добре було б розшири інформацію щодо сучасних підходів до технологій моделювання та тенденції професійного розвитку вчителів.

У цілому вважаємо, що зазначені зауваження та побажання дозволять дати позитивну оцінку дисертаційної роботи Постригач Надії Олегівни. Рецензоване дисертаційне дослідження на тему: «Розвиток педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії (кінець ХХ – початок ХХІ століття)», є самостійною науковою роботою, яка містить науково обґрунтовані результати в галузі

порівняльній педагогіці і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових досліджень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій (пункти 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами в 06.09.2016 р.)), а його автор Постригач Надія Олегівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
 доктор педагогічних наук,
 професор, професор кафедри іноземної філології та перекладу
 Київського національного
 торговельно-економічного університету

І.М. Зварич

